

1.2 Příjmové oblasti stěhování

Rezidenční suburbanizace je v rámci projektu chápána jako stěhování obyvatelstva z jádrového města metropolitního regionu do jeho zázemí. Jako výsledek tohoto procesu vznikají oblasti, které jsou charakteristické novou bytovou výstavbou a migračním přílivem obyvatelstva. Tyto skutečnosti jsou již obsaženy v jádrovém konceptu vymezení suburbánních zón měst České republiky s více než 10 000 obyvateli v mapovém listu 1.1. Přistěhování nových obyvatel tedy můžeme brát jako součást procesu suburbanizace, ale také jako první důsledek bytové výstavby v obci. Sada specializovaných map zaměřených na hlavní důsledky suburbanizace tak nezbytně začíná hodnocením velikosti a intenzity přistěhování. Přistěhování nových obyvatel, většinou s odlišnou demografickou, ekonomickou a sociální kompozicí a často i životním stylem, způsobuje alespoň na určitý čas významné změny v organizaci lokálního sociálního prostředí (Špačková, Ouředníček, 2012). Mapování oblastí se zvýšenou hrubou mírou přistěhování vychází z konceptu *příjmových zón* používaného ve 20. letech 20. století Ernestem Burgessem pro hodnocení změn vnitřní struktury města. Tento sociálně ekologický koncept předpokládá a empiricky dokazuje *disorganizaci* lokálního sociálního prostředí vlivem nových impulsů, např. *invazí* nových obyvatel (Burgess, 1925).

Mezi teoretiky se v rámci zemí střední a východní Evropy již několik let vede debata o dopadech suburbanizace na sociální prostředí v zázemí velkých měst. Zatímco empirické práce spíše svědčí o pozitivním vlivu přílivu nových suburbanitů a posilování a omlazení území v zázemí měst, řada úvah upozorňuje také na polarizaci sociální struktury suburbánních obcí. Tyto jevy však lze prokázat spíše v mikroúrovni sledování (Špačková, Ouředníček, 2012). Diferenciace zástavby i obyvatelstva do mozaiky přirozených oblastí je dokumentována ve třetí mapové sadě této publikace.

Cílem specializované mapy je zachytit zrození a vývoj příjmových zón přistěhování na území Česka v několika etapách v průběhu posledních 20 let. Místo zobrazení příjmových oblastí v jedné mapě se zprůměrovanými hodnotami jsme raději zvolili sérii map, která umožňuje nejen hodnotit prostorové vzorce vývoje suburbánní migrace, ale také *difuzi* tohoto procesu v průběhu let 1993–2011. Do mapy jsme se rozhodli zanést rovněž hodnoty pro všechny ostatní obce České republiky. Vedlejší informací je tak kromě znázornění vývoje suburbánního prostředí i prostorová představa o (ne)atraktivitě zbývajících typů sídel, tedy urbánních a rurálních území v jednotlivých etapách. Pro období po roce 2000 je relativně důležité zachytit význam migrace cizinců (zahraniční i domácí), což je dalším cílem mapy. Zvolili jsme hranici 30 % cizinců v migračním proudu, což představuje již jejich výrazné zastoupení.

Zdrojem byla data Českého statistického úřadu o změně trvalého bydliště ve sledovaných letech. Tato data jsou na jednu stranu vynikajícím indikátorem mobility obyvatelstva, na straně druhé je potřeba mít na paměti i určitá úskalí pramenící ze způsobu evidence migrace. Data zachycují pouze stěhování mezi obcemi a také pouze ty pohyby, které byly evidovány na základě hlášení jednotlivých osob o stěhování.

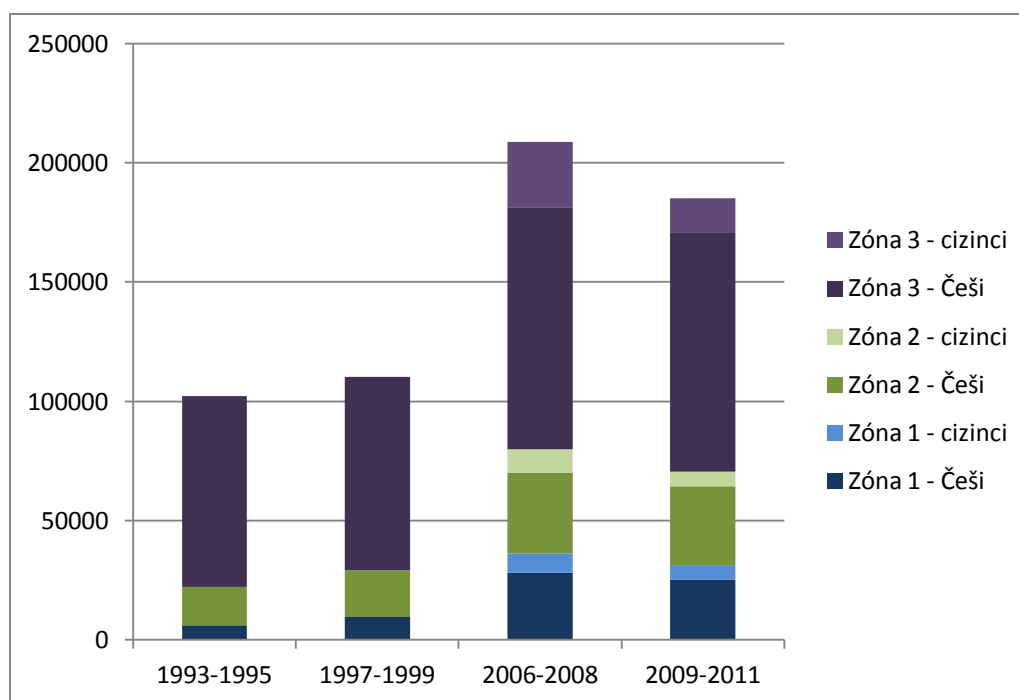
Databáze tedy na jedné straně může obsahovat řadu fiktivních stěhování, která byla hlášena z různých důvodů, a na straně druhé zůstává mnoho faktických stěhování statistickou evidencí nepodchyceno. Tyto nepřesnosti bohužel v průběhu času zcela určitě narůstají a jsou nejvíce citelné právě v urbanizovaných oblastech. Sledování navíc znesnadňují relativně četné změny metodiky a nedokonalá evidence zahraniční migrace. I to je jedním z důvodů, proč jsou v mapě namísto sald nebo obrátů hodnoceny pouze míry přistěhování. Ty jsou podle našeho názoru zejména v případě zahraniční migrace přesnější, protože neobsahují problematickou složku vystěhovalých. Evidence vystěhovalých cizinců se podle našeho názoru významně rozchází s realitou (více viz podrobnější úroveň sledování v následujících částech).

Pro jednotlivé dílčí mapy jsme zvolili tříletá období pokrývající nejvýznamnější etapy vývoje suburbanizace v České republice. Vycházeli jsme přitom z dřívější analýzy v publikaci (Ouředníček, Posová, 2006). K porovnání vývoje imigrace do suburbánního území byla vybrána čtyři tříletá období: (i) 1993-1995 – pionýrská fáze na začátku 90. let, kdy docházelo k suburbanizaci jen v ojedinělých případech; (ii) 1997–1999 – nástup hypoték a stavebního spoření, s rozvojem především v okolí Prahy a několika větších měst; (iii) 2006–2008 – největší boom, masivní fáze suburbánní výstavby po celém území Česka a (iv) 2009–2011- fáze (částečného) útlumu v důsledku ekonomické krize, zpomalení výstavby nových bytů, částečně také nasycení trhu, silné populační ročníky 70. let již mají své bydlení.

Při detailním pohledu na jednotlivé mapy je možné studovat několik trendů, které jsou s pomocí hrubé míry přistěhování dobře patrné. V první řadě je to jádrový zájem celého projektu, tedy postupné rozšiřování území s migračními přírůstky. Nejprve je tento proces pozorovatelný v těsném zázemí Prahy ve formě izolovaných a chaoticky rozmístěných ostrůvků nových suburbií. To je charakteristické pro období, kdy na jedné straně neexistovaly základní regulační mechanismy v české legislativě v oblasti územního plánování a ochrany krajiny a na druhé straně ani nástroje umožňující uvěřování nové výstavby. Příliv obyvatelstva spojený s novou výstavbou se tak v první polovině 90. let omezoval na několik málo obcí. Postupně však dochází ke gradaci rezidenční suburbanizace a rozšiřování prstence kolem velkých měst dvojí formou prostorového šíření (obrázek 1.2). Určitý typ *sousedské difuze* a postupného rozšiřování dalších a dalších prstenců výstavby je na přelomu tisíciletí pozorovatelný v zázemí Prahy a částečně i Českých Budějovic, Brna a Plzně. Hierarchické šíření suburbánního rozvoje (*hierarchická difuze*), tedy následný rozvoj suburbií v systému osídlení hierarchicky nižších měst, je patrný především z map vývoje intenzity přistěhování po roce 2000. Dynamika procesu suburbanizace byla následně přibrzděna ekonomickou krizí, která se promítla zejména v poklesu bytové výstavby po roce 2008. Vývoj intenzity přistěhování v jednotlivých zónách je k dispozici v tabulce 1.3. Například v první suburbánní zóně přesáhla dynamika přistěhovalých v době před ekonomickou krizí 3 % ročně.

Určitý vliv na komparativní možnosti sekvence map mají podstatné změny v evidenci migrace. Jak bylo naznačeno výše, po roce 2000 se podstatným způsobem změnil přístup k evidenci trvalého pobytu, a tedy i stěhování u cizinců. Výsledkem jsou výrazně zvýšené hodnoty migrační intenzity a při jednotné škále kartogramu pro všechna období také skokovité ztmavnutí map v dolní části mapového listu. Na druhou stranu je migrace cizinců podstatným fenoménem zejména v urbanizovaných územích, proto jsme se rozhodli tato data v mapě zpracovat. Není ovšem pochyb, že právě statistika zahraniční migrace a migrace cizinců uvnitř republiky (vnitřní migrace cizinců) je zatížena systematickou chybou sledování. To bylo i důvodem, proč jsou v mapě zaneseny pouze hodnoty pro přistěhovalé, kde chybovost evidence je přece jen nižší. Kromě suburbánního rozvoje mapa zobrazuje rovněž území s vysokými příjmy a zároveň i vysokou fluktuací (migračním obratem). To vysvětluje například permanentně tmavší barvy (intenzity přistěhování) v severní části Čech na všech prezentovaných mapách.

Mapa zachycuje pouze jednu z mnoha migračních charakteristik - příjmové oblasti stěhování. Vedle toho je nutné brát do úvahy rovněž všechny další ukazatele migrace - migrační saldo, obrat, intenzitu vystěhování a především strukturu stěhování především podle věku. Tyto charakteristiky jsou detailně hodnoceny v Atlase sociálně prostorové diferenciacie České republiky v kapitole věnované migraci (Novák, Čermák, Ouředníček, 2011).

Obrázek 1.2: Vývoj počtu přistěhovalých (občanů Česka a cizinců) podle zón v letech 1993–2011
Zdroj: ČSÚ (2012)

	1993-1995	1997-1999	2006-2008	2009-2011
Města nad 10 tis. obyvatel	4,8	4,2	9,3	7,1
Suburbánní zóna 1	9,2	13,6	33,0	23,4
Suburbánní zóna 2	8,8	10,6	19,8	16,2
Suburbánní zóna 3	8,4	8,4	12,5	10,7
Ostatní obce	7,8	7,6	10,5	8,6

Tabulka 1.3: Průměrná roční hrubá míra přistěhování podle zón v letech 1993–2011

Zdroj: ČSÚ (2012)

Literatura:

BURGESS, E.W. (1925): The Growth of the City: an Introduction to a Research Project. In: Park, R.E., Burgess, E.W., McKenzie, R.D. eds.: The City. Chicago, The Chicago University Press, s. 47–62.

NOVÁK, J., ČERMÁK, Z., OUŘEDNÍČEK, M. (2011): Migrace. In: Ouředníček, M. Temelová, J., Pospíšilová, L. eds.: Atlas sociálně prostorové diferenciacie České republiky. Praha, Nakladatelství Karolinum, s. 87–102.

OUŘEDNÍČEK, M., POSOVÁ, D. (2006): Suburbánní bydlení v Pražském městském regionu: etapy vývoje a prostorové rozmístění. In: Ouředníček, M. ed.: Sociální geografie Pražského městského regionu. Praha, Univerzita Karlova v Praze. Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, s. 96–113.

ŠPAČKOVÁ, P., OUŘEDNÍČEK, M. (2012): Spinning the Web: New Social Contacts of Prague's Suburbanites. Cities, 29, č. 5, s. 341–349.

Zdroje dat:

ČSÚ (2012): Databáze demografických údajů za obce ČR 1971–2011. Praha, Český statistický úřad.